

Okoljska davčna reforma kot osmišljenje revolucije v učinkovitosti¹

NAJ SPREGOVORIJO CENE

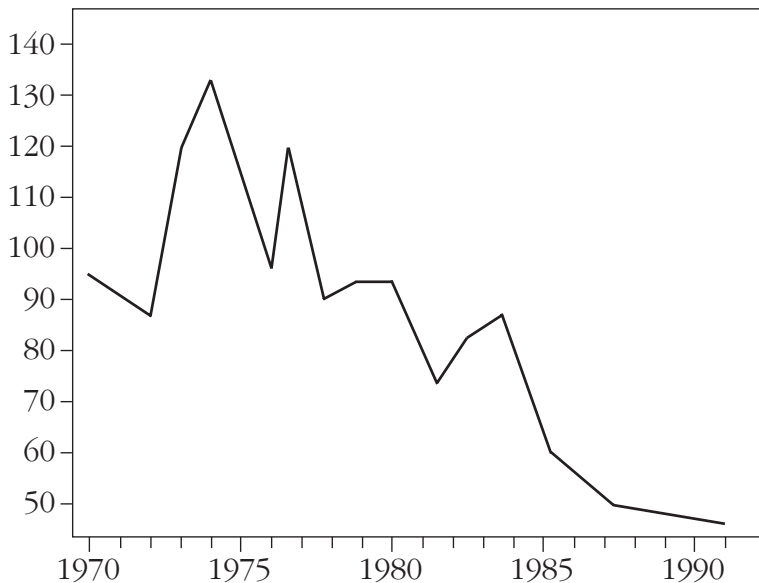
Sprijene tržne spodbude, do katerih so pripeljale birokratsko postavljene ovire na eni strani in zavzemanje ekonomistov za status quo na drugi, neverjetno otežujejo ujeti veter v jadra revolucije v učinkovitosti, ki je tehnološko tik pred nami. Te tehnološke možnosti so zanimive tako po okoljski kot po poslovni plati. Uresničitev vseh dobrih idej in možnosti pa ne sme biti preveč odvisna niti od predanosti in dobre obveščenosti podjetnikov, zakonodajalcev in aktivistov, niti od birokratov, ki bi urejali in nadzorovali njihovo realizacijo. Če realizacije najboljših rešitev ne more podpreti ustrezen sistem spodbud, bo širjenje napredka, glede na današnje potrebe in težave, prepočasno.

SLIKA 1: Cene virov so v poznih sedemdesetih letih drastično padale kljub stalnemu skupnemu povečevanju porabe virov. Razlog za to je bilo agresivno in tehnološko napredno raziskovanje in rudarjenje po naftnih šokih leta 1973 in 1978. To kaže, kako malo

¹ Prispevek je prevod 7. poglavja iz knjige **Factor 4: Doubling Wealth – Halving Resource Use. The New Report to the Club of Rome**; 1997; London: Earthscan Publications Ltd. Prispevek je priredil in naslovil urednik sklopa o Okoljski davčni reformi. Za pravico do objave se založniku najlepše zahvaljujemo.

trgi sami zase povedo o absolutni redkosti virov ali o učinkih obremenjevanja okolja.

Indeks cen blaga



Povsem drugačna kritika okoljevarstvenih instrumentov, tržnih ali birokratskih, prihaja iz okoljskega tabora. V okoljskem taboru se bojijo, da pridobitve zaradi povečanja učinkovitosti iz tehnološkega napredka, ki so ga spodbudili ti inštrumenti, ne bodo zadostne. S povečanjem učinkovitosti sicer lahko pridobimo nekaj časa, toda samo povečana učinkovitost ne bo dala signala za trajno zmanjšanje porabe virov – vse dokler bodo cene virov pripovedovale zavajajočo pravljičico o neomejenih zalogah naravnih virov. Dejstvo je, da so cene virov bile neverjetno stabilne v zadnjih 150-tih letih. Delež izdatkov, ki je bil neposredno ali posredno namenjen za naravne vire, se ni povečal vse do skoka cen nafte 1973. in 1978. leta. V osemdesetih letih pa so se cene blaga spet vrnile na raven pred letom 1973 (glej sliko 1). Šele v zadnjem času, od leta 1994 naprej, so cene blaga ponovno začele naraščati, tokrat zaradi povečanega povpraševanja hitro rastočih azijskih gospodarstev.

Ker se bo tehnološki razvoj v iskanju in rudarjenju verjetno nadaljeval, in bodo naravni viri vse ceneje dostopni, bodo tržne cene še naprej pripovedovale neresnično zgodbo – namreč da za isti denar lahko dobite vse več naravnih virov. Ko bodo viri, ali, bolj verjetno, absorpcijska kapaciteta okolja skoraj izčrpani in bodo cene začele odsevati tudi relativno redkost (to je glede na povpraševanje), bo verjetno že prepozno. Revolucija Faktorja štiri, ki znižuje povpraševanje po naravnih virih na enoto končnega izdelka, ne

zadošča. Tudi če bo revolucija Faktorja štiri dramatično zmanjšala uporabo naravnih virov na enoto produkta, skupna poraba še vedno z ničemer ni omejena. Rečeno drugače, revolucija Faktorja štiri bo uporabljena in izčrpana samo za početverjenje porabe blaga in storitev, nič pa ne bo ostalo za zmanjšanje skupne porabe virov.

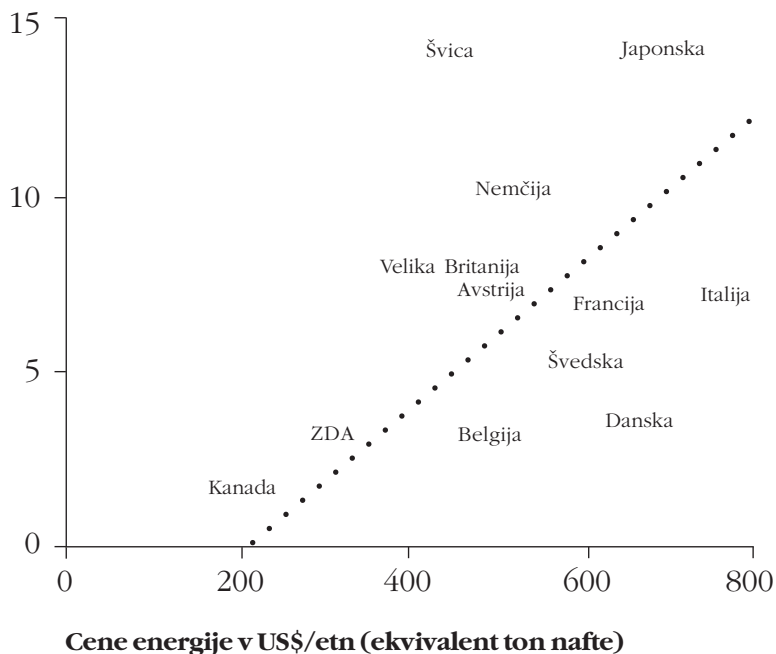
Imperativ trajnostnega razvoja iz Ria de Janeira zahteva zlasti odločno zmanjšanje celotne količine porabe virov. Uspešna vzpostavitev učinkovitih trgov pravzaprav ni bila namenjena zmanjšanju skupne porabe energije in surovin, čeprav je zavidljivo povečala učinkovitost in je s tem preprečila še večje prihodnje povečanje porabe virov. Dolgoročna absolutna redkost naravnih virov in omejena absorpcijska kapaciteta okolja sta močna razloga za umetno dviganje cen virov. V jeziku ekonomistov: "eksterni" stroški se morajo internalizirati. Uporabnik virov mora plačati polno ceno, ki poleg vseh zasebnih (internih) stroškov vključuje tudi stroške družbe, okolja in prihodnjih generacij (eksterne stroške). Seveda pa določitev zunanjih (eksternih) stroškov ni lahka. Ocene baselskega svetovalnega podjetja Prognos (Masuhr *et al.*, 1995), narejene za nemško Ministrstvo za gospodarske odnose, so pokazale, da se cene eksternih stroškov samo za energijo sučejo v višini okoli 5 odstotkov nemškega bruto domačega proizvoda. Barbir *et al.* (1990) gredo celo dlje in ocenjujejo eksterne stroške v višini 14 odstotkov svetovnega bruto domačega proizvoda samo za fosilna goriva. Podobne številke o degradaciji okolja so predstavljene za dežele v razvoju v publikaciji Worldwatch Institute z naslovom Zemlja 1995 (Brown *et al.*, str. 12).

Z umetnimi in predvidljivimi posegi je veliko lažje reševati probleme kot z urgentnimi in izsiljenimi ukrepi, do katerih privedejo nepredvidljiva dogajanja na svetovnih trgih in v svetovni politiki, kot so to bili naftni šoki v sedemdesetih. Nekateri pomembni poslovneži se sami zavzemajo za postopno, umetno in od zunaj vsiljeno internalizacijo eksternih stroškov kot učinkovitega orodja za preventivni napredek v okoljski učinkovitosti (DeAndraca in McCready, 1994, za Poslovni svet za trajnostni razvoj – *Business Council for Sustainable Development* – od združitve leta 1995 se imenujejo *World Business Council for Sustainable Development*).

Internalizacija eksternih stroškov bi morala pripeljati do povečanja bogastva posameznikov in držav, ne revnejše, kot pravi Arthur Cecil Pigou v svojem še danes, zlasti pri teh vprašanjih zelo upoštevanem učbeniku ekonomije iz leta 1920. In kaj vidimo, če na stvar pogledamo z empiričnega vidika? Švicarski ekonomist Rudolf Rechsteiner (1993) je proučeval gospodarske dosežke držav OECD od srede sedemdesetih let naprej (t.j. od takrat naprej, ko so cene energije poskočile) in ugotovil, da so njihovi gospodarski dosežki pozitivno, ne negativno, povezani s cenami energije (slika 2). Japonska se je najbolje odrezala, saj se je osredotočila na proizvodnjo, ki je zahtevala dosti več znanja in manj energije oziroma surovin, težko, staromodno industrijo pa pustila, da je odšla drugam.

SLIKA 2: Med gospodarskimi dosežki (ki jih merimo s kombinacijo tradicionalnih pokazateljev za rast, in še nekaterih drugih pokazateljev, ki odsevajo spremembe v kvaliteti: blagovna menjava, patenti in podobno) in povprečnimi cenami energije v državah OECD je pozitivna povezava.

Gospodarski dosežki

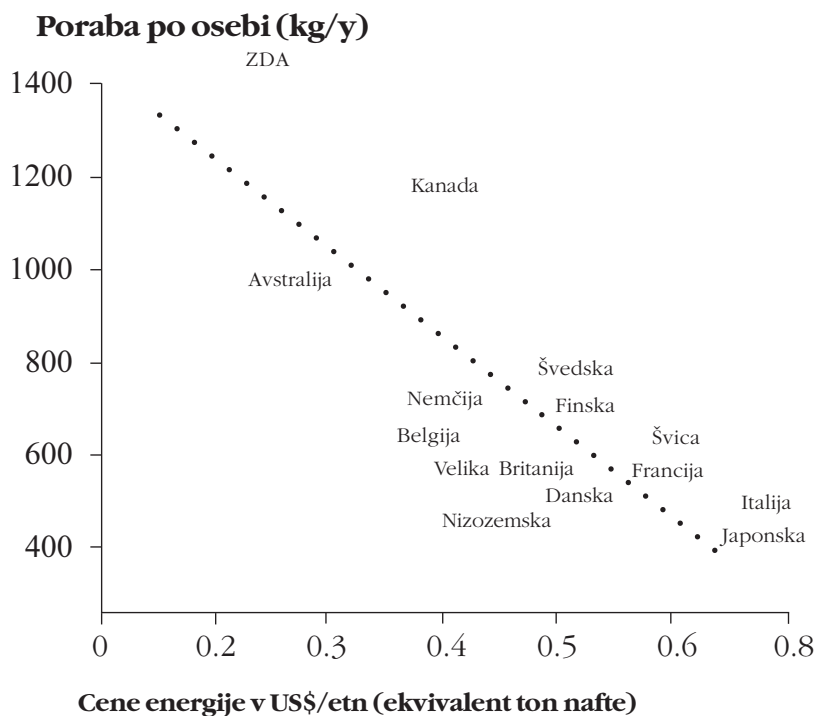


Bivše komunistične države, ki niso vključene v Rechsteinerjev graf zaradi pomanjkanja zanesljivih podatkov, so imele nižje cene energije, a so tudi njihovi gospodarski dosežki bili bolj skromni kot v državah OECD. Cene energije v komunističnih deželah so porabnikom energije dajale vtis, da je energija prosta dobrina, kar je vodilo k energetsko neverjetno potratni gospodarski strukturi v vseh teh državah. Kakorkoli že, Rechsteinerjeva korelacija pove, da bi se ne smeli bati končnih učinkov naraščajočih cen virov.

Zdi se, da neko drugo opažanje okoljevarstveno gledano tudi podpira uporabo cenovne politike kot signala za varčevanje z naravnimi viri. Jochen Jesinghaus (Weizsäcker in Jesinghaus, 1992) je odkril močno negativno korelacijo med cenami bencina in porabo bencina na prebivalca. Slika 3 kaže ta rezultat. Deset let po uveljavitvi tehnoloških standardov, namenjenih znižanju porabe

goriv v ameriških avtomobilih (imenovanih *Corporate Average Fuel Economy* – CAFE), je ta država, kljub temu, da je občudovanja vredno zmanjšala zaostanek v porabi bencina za Evropo, ostala država z največjo porabo bencina na prebivalca in najnižjo ceno. Povedano z drugimi besedami: v pogojih nizkih cen je CAFE sporočala voznikom avtomobilov: “Sedaj se za svoj denar lahko vozite več kilometrov “. To so tudi storili. Izboljšana tehnološka učinkovitost je znižala porabo goriva na prevožen kilometer, zaradi nižjega stroška za gorivo pa se je povečala celotna poraba. Torej, poleg porabe goriv na km (učinkovitosti) bi bilo treba, vsaj kar se okolja tiče, povišati tudi strošek prevoza (cene goriv).

SLIKA 3: V bogatih državah obstaja močna negativna povezava med cenami bencina in porabo bencina na prebivalca. Graf prikazuje skoraj popolno cenovno elastičnost porabe bencina: za kolikor odstotkov se gorivo podraži, za toliko odstotkov se na dolgi rok zmanjša njegova poraba. (Iz Weizsäcker in Jesinghaus, 1992)



Podrobna statistična analiza pokaže, da so cene bencina daleč najbolj pomemben faktor, ki vpliva na potrošnjo bencina na prebivalca. Faktorji z bolj obrobim pomenom pa so še povprečno bogastvo in skupna gostota prebivalstva.

Sedaj imamo štiri dokaze:

- cene bencina so negativno povezane s porabo bencina (opazimo visoko dolgoročno elastičnost porabe bencina glede na cene bencina);
- izgleda, da so cene energije pozitivno povezane z gospodarsko uspešnostjo, ne pa negativno kot trdi industrijski lobi; gospodarstva s poceni energijo so bolj potratna in nekonkurenčna, medtem ko so gospodarstva z drago energijo bolj inovativna in zelo konkurenčna;
- visoke cene naravnih virov so upravičene kot način internaliziranja eksternih stroškov;
- štirikratno povečanje produktivnosti uporabe virov je tehnološko dostopno in pogosto cenejše od obstoječih praks, tako da se zaradi povečanja cen virov ni bati izgube blaginje.

Ti štirje razlogi bi morali zadoščati, da bi pobude za strateško povečanje cen virov postale tudi politično sprejemljive.

Tehnično bi lahko cene virov povečali z omejitvijo dostopa – uvedbo in prodajo kvot naravnih virov (količinski pristop) ali z neposrednim zaračunavanjem porabe (cenovni pristop). Ostajamo popolnoma odprti za oba pristopa, količinskega in cenovnega. Toda industrijo velja opozoriti, da lahko instrument, ki ga zagovarjajo ekonomisti (količinski pristop), postane zelo brutalen in nepredvidljiv. Predstavljajte si, koliko bi moral Sever plačati Jugu, če bi bile kvote za rabo naravnih virov porazdeljene glede na število prebivalstva v revnih in bogatih državah. In predstavljajte si, koliko bi se povišale cene kvot za naravne vire, če bi samo 5 let zapored na Kitajskem dosegali 10-odstotno letno gospodarsko rast. Končno, poznavanje in praktičnost cenovnega pristopa lahko neposredno zaračunavanje uporabe naravnih virov naredita za bolj zaželen instrument. Toda če vzamemo v obzir izjemno politično občutljivost davkov (cenovni pristop), moramo strogo omejiti naše predloge na dohodkovno nevtralno davčno reformo. Država se z revolucijo v učinkovitosti ne sme odebeliti, da bi tisti udeleženci, ki izkoriščajo možnosti, dane z revolucijo v učinkovitosti, imeli možnost zadovoljiti znaten del svoje lakomnosti.

NAJMANJ BIROKRATSKI, NAJMANJ VSILJUJOČ IN DOKAZANO NAJMOČNEJŠI INSTRUMENT

Ideja o okoljski davčni reformi (ODR) je pravzaprav zelo stara. Njene korenine segajo nazaj vse do britanskega ekonomista Arthurja Cecila Pigoua (1920), ki je opazil, da bi bilo za gospodarstvo dobro, če bi se za porabo skupnih dobrin plačevale primerne cene, tako kot za porabo zasebno ponujenih dobrin. Davki bi po njegovem mnenju pomagali primerno prilagoditi cene. V današnjih časih se Pigoujevo

klasično delo pogosto uporablja za opravičevanje davkov na uporabo okoljskih dobrin.

Eno od najbolj vznemirjajočih, na Pigoujevi tradiciji slonečih sodobnih pobud za okoljsko domišljeno reformiranje davčnih sistemov so dali Bob Repetto, Roger Dower in njuni kolegi na washingtonskem *World Resource Institute*. V njihovi študiji "Zelene dajatve" pravijo takole: "Če bi zmanjšali davke na 'dobre' stvari, na primer delo, zato pa uvedli davke na 'slabe', takšne kot onesnaževanje okolja, se dohodki državnih blagajn ne bi nič zmanjšali, skupne možne koristi takšne preusmeritve v obdavčenju pa bi znašale od 0,45 dolarja do 0,80 dolarja na vsak dolar preusmerjene obdavčitve" (Repetto *et al.*, 1992, str. 11). Pobudo so izpeljali iz študije Charlesa Ballarda in Stevena Medema (1992) iz *Michigan State University*. Preučevala sta škodo, ki jo našim gospodarstvom naredijo obstoječi – po njunem ju lahko upravičeno imenujemo "perverzni" – davki. Takšni kot so zelo jasno kaznujejo (obdavčujejo) 'dobre', namreč človeško delo in uspešno uporabo kapitala. V Evropi še posebej izrazito, saj končne izdelke obdavčujejo z davkom na dodano vrednost (v ZDA v ta namen za osnovo uporabljajo prodajno ceno). Tako res ne moremo biti optimisti, če od zmanjšanja perverznych davkov pričakujemo ugodne končne gospodarske učinke. Pa tudi država ne bi ostala praznih žepov, če bi začela zbirati svoje javnofinančne prihodke z obdavčevanjem po osnovah, ki so 'slabe' (razvrednotenje okolja), namesto po tistih, ki so 'dobre' (delo).

ODR ni ne preprost, še manj pa enoznačen koncept. Brez dvoma obstaja na stotine načinov, kako jo izvesti zelo slabo in s tem škodovati gospodarstvu ter še bolj omajati javni ugled davčne službe. Po letih razpravljanj, predvsem v Evropi, smo oblikovali osnovni predlog, ki se ga sicer da, pač glede na gospodarske okoliščine in politično vzdušje, še vedno spremeniti. Predlagamo s stališča javnofinančnih prihodkov nevtralen, počasi napredujoč dolgoročen davčni premik. Za prvo orientacijo smeri in obsega sprememb navedimo, da naj bi se po tem predlogu cene energije in primarnih virov za končnega uporabnika povečevale za okoli 5 odstotkov letno v obdobju najmanj 20-tih let, če je le mogoče celo v obdobju 40-tih let ali več. Poviševanje cene naj bi prizadelo končne uporabnike, vendar ne vse enako, upošteva zelo različne ravni cen energije, ki jih plačujejo različne skupine končnih uporabnikov. Na primer industrija plačuje približno 2 USD na gigajoule energije, gospodinjstvi pa približno 6 USD na gigajoule, bencina za avtomobile se plačuje po približno 15 USD na gigajoule energije, elektrika pa približno po 20–25 USD na gigajoule energije. Velja razmisliti tudi o obremenitvah, ki so v nekaterih primerih drugačne. Celo o začasni ničelni stopnji davka velja razmisliti, da se najbolj izpostavljeni zavezanci, na primer industrija, na novost pripravijo. V vsakem primeru pa mora biti letno povečanje končnih cen tako majhno, da ne bi naredilo nobene večje škode, a tudi dovolj visoko, da odtehta znižanje

izdatkov končnih uporabnikov za energijo in vire. Kot smo pokazali, povečevanje produktivnosti uporabe virov zaradi tehnološkega napredka pri istem obsegu uporabe znižuje izdatke končnih potrošnikov za energijo in naravne vire. Z ODR bi zagotovili, da bi ostali tudi povprečni izdatki končnih uporabnikov za energijo in naravne vire dolgoročno vsaj nespremenjeni.

Tudi če bi cene virov s časom naraščale nekoliko hitreje kot učinkovitost, se ni bati negativnih posledic ODR, niti s stališča končnih uporabnikov, niti za proračun države. Če bi se povprečna letna učinkovitost povečala (t.j. davčna osnova zmanjšala) za 3 odstotne točke, medtem ko bi se cene virov zaradi povišanja davčnih stopenj povečale za 5 odstotnih točk, bi se izdatki končnih uporabnikov povečali le za razliko. Za družino, ki za energijo porabi manj kot 5 odstotkov družinskega proračuna, bi povečanje cene energije za vsako odstotno točko pomenilo manj kot pol desetinke odstotka družinskega proračuna. Istočasno pa bi drugi končni izdelki storitve, še posebej tiste, v katere je vgrajeno veliko ročnega dela, na primer zelo iskane osebne storitve, postale bolj dostopne, saj ODR znižuje davčno obremenitev dela. Signal, ki bi ga dala dobro načrtovana ODR, bi torej bil socialno sprejemljiv.

Ta isti signal bi bil izjemno močan tudi za tehnološki razvoj. Za inženirje in managerje bi dejstvo, da se bodo cene virov in energije povečevale po 5 odstotkov letno skozi daljše časovno obdobje, pomenilo izjemno motivacijo za izboljšanje učinkovitosti, ki bi bila nagrajena z nižjo davčno obremenitvijo končnega izdelka.

NARAŠČAJOČA PODPORA

ODR dobiva vse večjo podporo zelo širokega kroga akterjev. Ekonomisti začenjajo ceniti njen potencial, saj spreminja sprijene tržne spodbude, zmanjšuje nezaželene davke in podpira okoljsko deregulacijo. Če bi cene začele odsevati okoljske stroške, potem do okolja nemarna podjetja in njihovi proizvodi ne bi imeli več konkurenčne prednosti, kot je to danes pogosto primer. Z besedami Paula Hawkena: "Konkurenca na trgu ne sme biti med podjetjem, ki negativno deluje na okolje, in podjetjem, ki ga skuša ohranjati. Podjetja morajo tekMOVATI v tem, kdo bo naredil najboljše delo pri ohranjanju in obnavljanju okolja" (Hawken, 1994, str. 90).

Naslednja skupina, ki podpira ODR, so družbeni akterji, ki jih skrbi visoka nezaposlenost. Za Evropsko komisijo so delovna mesta najpomembnejša. V *Beli knjigi o rasti, konkurenčnosti in nezaposlenosti* (1993) bivšega predsednika Komisije Jacquesa Delorsa so okoljski davki prikazani kot zelo pomembno orodje v prizadevanjih za znižanje brezposelnosti. Delorsov naslednik Jacques Santer in njegova komisarka za okolje Ritta Bjerregaard gradita politiko na istem prepričanju.

Načrtovalci prometa so prav tako odkrili elegantnost zelenih davščin. V Veliki Britaniji je že konservativna vlada vpeljala davek na bencin, ki se bo nedoločeno število let povečeval po 5% stopnji, da bi s tem obvladali zloglasne prometne zamaške na jugu Anglije.

Okoljevarstvenike skoraj ni potrebno omenjati med pristaše ODR, čeprav je njihovo navdušenje nad zelenimi davki prav presenetljivo zapoznalo. Na začetku je bil njihov najbolj priljubljen pristop ukazujin-nadziraj, kajti bali so se, da bi z ODR "bogati svoje okoljske obveznosti zlahka odkupili, medtem ko bi se revni morali prilagoditi."

Toda medtem so spoznali, da cenovni signal deluje tudi na "bogate", najbolj preko tehnološke revolucije, ker je zanjo glavna spodbuda.

Tudi razsvetljeni poslovneži, kot je Švicar Stephan Schmidheiny, ki je ustanovil in vodil Poslovni svet za trajnostni razvoj, podpirajo ODR. Schmidheinyjev koncept "okoljske učinkovitosti" je soroden filozofiji Faktorja 4. Poslovnežem je pri ODR tudi pomembno, da s sabo nosi potencial za nadaljnjo deregulacijo. Če začnejo cene pripovedovati okoljsko resnico, zakaj bi potem najemali odvetnike in birokrate, da bi povedali isto v bolj zapletenem jeziku? Nekega dne bodo na ODR gledali kot na strateško metodo za ustvarjanje "anti-birokratov". Na ODR lahko gledamo kot na najmanj birokratsko, najmanj vsiljujočo metodo vodenja gospodarstva v željeno smer.

Naslednja večja skupina pristašev ODR bodo inženirji po vsem svetu, ki vidijo tehnološki domet revolucije v učinkovitosti in komaj čakajo, da bodo tudi ostali odkrili ta nov kontinent. Če bo signal dovolj zanesljiv, se bo kapital množično selil v raziskave in razvoj za stotine in tisoče novih, danes komaj dojemljivih tehnologij, ki učinkovito izrabljajo naravne vire.

Razmislek o eksternih stroških, če sledimo smernicam Arthurja Pigouja, je pravzaprav ekonomski razlog za ODR. Če so ocene, ki smo jih navedli zgoraj, zanesljive, bodo zeleni davki, ki bi dosegali tudi 10 odstotkov bruto domačega proizvoda, opravičljivi in naj bi izboljšali gospodarsko učinkovitost na narodnogospodarski ravni. Za gospodarstvo ZDA 5 odstotkov bruto domačega proizvoda pomeni 300 tisoč milijonov dolarjev letno. Ekonomsko upravičeni bi bili celo še višji zeleni davki v tistih državah, kjer so davčne sistemske motnje še višje. Toda ta prispevek ni namenjen utemeljevanju predlogov, niti razpravi o ODR.

Zanimive možnosti ponuja ideja nediskriminatorne carine na "sivo energijo", t.j., energijo, vsebovano v materialih kot so aluminij, jeklo ali klor. Če bi bila nediskriminatorna, tujih ponudnikov ne bi postavljala v slabši položaj kot domačih, zato ukrep ne bi smel biti velik problem za Svetovno trgovinsko organizacijo, ki se ukvarja z zagotavljanjem predpogojev za odpravo trgovinskih ovir. Toda obenem bi štela domače proizvajalce pred tistimi iz tujine, katerih konkurenčna prednost sloni na poceni energijskih vložkih zaradi

zanemarjanja okolja. V Bruslju se trenutno razpravlja o podobnih idejah, kot sta to npr. davek na dodano energijo, ki bi bil analogen sedanjemu davku na dodano vrednost, in uvedba zvišane stopnje davka na dodano vrednost za uporabljeno energijo in surovine.

ŠIROKO PODROČJE ZA MEDNARODNO USKLAJEVANJE

Vsekakor mora ODR dobiti močno podporo mednarodno delujočih, poslovnežev in vseh drugih. Za podjetja v ZDA in Evropi je težko upoštevati visoke okoljske standarde, saj jih njihovim konkurentom drugod po svetu ni treba. Resda se v določeni meri visoki standardi sprejemajo prostovoljno, zaradi vzpostavljanja všečne podobe podjetja pri strankah ter zato, da ostanejo v koraku z najnaprednejšim razvojem. Nekaj okoljsko zaščitnih ukrepov je tudi takšnih, kot je opisano zgoraj, ne da bi se postavljala pod vprašaj že uveljavljena načela svobodnega trgovanja, dogovorjena v okviru Svetovne trgovinske organizacije. Kljub vsemu temu bi vsem, tako v poslovnem svetu kot v okoljskem taboru odleglo, če bi okoljevarstveni standardi in pravila tudi bili mednarodno usklajeni.

ODR je lahko najboljša strategija ravno zato. Če država ne postane revnejša, ampak bogatejša, potem ko je vpeljala ODR, ni nobenih razlogov, da je ne bi vpeljala tudi revna država. Prvi korak bi v vsakem primeru bil prenehanje subvencioniranja uporabe virov. Je sploh kdo, ki lahko temu nasprotuje (razen tistih, ki želijo obdržati svoje subvencije)?

Kritika, ki izhaja iz zasledovanja socialne enakosti, seveda trdi, da se od revnih ne sme pobirati davkov za uporabo energije samo zato, da bi zavarovali prihodke bogatih. To seveda ni ne namen ne posledica. V državah v razvoju (za razliko od držav OECD) bogati porabijo proporcionalno veliko več energije kot revni. Oni so tisti, ki uporabljajo letala (pogosto privatna), posedujejo celo floto avtomobilov, imajo vile in pisarne opremljene s klimatskimi napravami in jedo hrano, ki je prepotovala velike razdalje. Če nekomercialni obnovljivi viri energije, kot so bioplín, biomasa ali pa pridobivanje energije s pomočjo sonca, vode ali vetra, niso obdavčeni in če država subvencionira merjenje porabe elektrike ali varčno rabo majhnih količin nafte na enoto časa, potem ne bo nastal noben socialni problem.

Toda najmočnejši argument za vpeljavo ODR v državah v razvoju, še posebej v tistih s hitro razvijajočo industrijo v Aziji in Latinski Ameriki, ima opraviti z glavnim sporočilom tega zapisa. Za to skupino držav je revolucija v učinkovitosti še bolj pomembna kot pa za že industrializirane države OECD.

ZDA, Japonska ali Francija so teoretično dovolj bogate, da si lahko privoščijo in porabijo veliko energije in surovin. To je sicer zelo neumno, nikakor pa ni katastrofalno. Toda za Indijo, Egipt ali Ko-

lumbijo to pomeni tragedijo. Kapitala imajo malo, energije še manj, delovne sile pa več kot dovolj. Zakaj bi se te države osredotočile na porabo kapitala (tudi če gre za ugodna posojila Svetovne banke) za agresivno izkoriščanje virov, obenem pa pozabile na priložnosti, ki jim jih ponuja revolucija Faktorja štiri? Zakaj bi posnemali robotiko XX. stoletja in zanemarjali tudi z okoljskega stališča učinkovite tehnologije, ki bodo verjetno imele glavno besedo na trgih XXI. stoletja in so veliko bolj prilagojene njihovim dejanskim potrebam?

Karkoli je že World Resources Institute rekel za ZDA o koristih ODR, velja še bolj za Kitajsko ali Indijo, kjer je kaznovanje kapitala ali dela in podcenjevanje redke energije še bolj nevarno kot pa v razvitih državah.

Nekatere države bodo ODR seveda nasprotovale. Države proizvajalke nafte, članice OPEC, so jasno proti. Če želi kdo povišati cene nafte, potem bi bilo po njihovo prav, da gre ta denar v države proizvajalke nafte. Tu imajo članice OPECa prav. S pogajanjem bi lahko prišli do nekaterih kompromisov ter s tem utrdili mednarodno razumevanje in občutek medsebojnega zaupanja in enakopravnosti. Toda na končni stopnji so suverene države tiste, ki se bodo same odločile, ali uvesti davek na nezaželeno 'dobrine' (ali onesnaževalce, ki so s temi 'dobrinami' povezani) ali ne.

Države izvoznice surovin morajo nujno spoznati, da se doba pomanjkanja virov, o kateri so vse sanjale v sedemdesetih letih, nikoli ne bo začela. Napredek v učinkovitosti bo verjetno pospešil in končno tudi prehitel vse potencialne širitve trgov. Za države izvoznice surovin bo bolj pametno, če bodo temu sledile in se vključile v revolucijo v učinkovitosti. Svetovna banka in ostale posojilne institucije pa morajo takoj prenehati z uničujočimi načrti za nadaljnje izkoriščanje virov, kar povzroča padec cen teh dobrin na svetovnih trgih. Takšen mehanizem je bolj po godu Severu kot pa Jugu, kateremu so dobrobiti teh ugodnih posojil pravzaprav namenjene.

Sporočilo iz Ria de Janeira o trajnostnem razvoju bo prisililo svet, da preneha preveč izkoriščati vire in premalo uporabljati delovno silo. Je sploh kdo, ki hoče zamuditi ta vlak? Med Severom in Jugom, pa tudi znotraj Severa, poteka tekma za to, kdo bo konkurenčnejši z vidika učinkovitosti uporabe naravnih virov. In ODR lahko postane najbolj priljubljeno orodje tako na Severu kot na Jugu za čim bolj gladek in human prehod.

Skandinavske države in Nizozemska so že začele uveljavljati ODR. Tudi Danska je že uvedla davek na CO₂ in tudi na energijo, ki sicer iz obdavčenja izvzema energijo, porabljeno v industriji. Nizozemska z ODR, uveden 1996. leta, ne obdavčuje osnovnih energetskih potreb revnejših gospodinjstev. Belgija, Nemčija, Avstrija in ostale so tudi že vpeljale zelene davčne obremenitve na nekatere izdelke. Velika Britanija je uvedla naraščajoč bencinski davek in davek na odlaganje odpadkov. Nemčija je vpeljala veliko podrobnih

² Na katero se avtorji sklicujejo.

obremenitev in davčnih diferenciacij, da bi spodbudila okolju prijazen razvoj (toda obotavljala se je pri vpeljavi kakršnekoli oblike davka na energijo). Evropska unija bo v vsakem primeru podprla idejo. Zdi se, da je vendarle prišel čas za nekakšen mednarodni dogovor tudi o teh stvareh.

LITERATURA:²

- BALLARD, C. L., MEDEM, S. (1992): **The Marginal Efficiency Effects of Taxes and Subsidies in the Presence of Externalities: A Computational General Equilibrium Approach**, East Lansing MI, Michigan State University.
- BARBIR, F T N VERZIROGLU, at al. (1990): **Environmental Damage Due to Fossil Fuel Use**, Int J Hydrogen Energy, 15, pp 739–749. Bela knjiga o rasti, konkurenčnosti in nezaposlenosti. (1993).
- BROWN, L. et al. (1995): **State of the World 1995**, London, Earthscan.
- DEANDRACA, R. (1994): **Internalizing Environmental Costs to Promote Eco-Efficiency**, Stockholm, Tomorrow Publications Greenpeace (ed) (1995): **Der Preis der Energie-Plädoyer für eine Ökologische Steuerreform**, Munich, Beck.
- HAWKEN, P. (1994): **The Ecology of Commerce: A Declaration of Sustainability**, New York, Harper Business.
- MASUHR, K. P. et al. (1995): **Energieverbrauch: Kostwahrheit ohne staat Die externen der Energieversorgung und Internalisierung**, Stuttgart, Metzlen Poeschel.
- PIGOU, A. C.: (1920) **The Economics of Welfare**, London, Macmillan.
- RECHSTEINER, R. (1993): **Sind hohe Energiepreise volkswirtschaftlich ungesund?** Gaia 2, pp 310–327.
- REPETTO, R. et al. (1992): **Green Fees: How a Tax Shift Can Work for the Environment and the Economy**, Washington, D.C., World Resources Institute.
- WEISZÄCKER E. U. von, JESINGHAUS, T.J. (1992): **Ecological Tax Reform**, London, Zed Books.
- WEISZÄCKER E. U. von (1994): **Earth Politics**, Zed Books.

Prevedel: Jernej Pikalo